

PRIMERES APORTACIONS AL CONEIXEMENT DEL BARRI MEDIEVAL DE LA SAGRERA DE SANTA PERPÈTUA DE MOGODA (VALLÈS OCC.), SEGLES XII-XIII: LA INTERVENCIÓ ARQUEOLÒGICA AL CARRER DE SANT RAMON, 9 - PASSATGE Rectoria, 4

Jordi Roig Buxó i David Molina Molina (Arrago, SL)

Situació i dades de la intervenció

El solar del carrer de Sant Ramon, núm. 9 - passatge Rectoria, núm. 4 de Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occ.) es troba situat en el nucli històric d'aquesta població, dins l'espai delimitat de protecció arqueològica per l'Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda. Concretament, el solar s'emplaça a uns 75 metres de distància de l'església parroquial, que té uns orígens almenys ja en l'època romànica (segle XI). El solar presentava una superfície a l'entorn dels 260 m². Aquest espai es diferenciava en dos sectors situats a nivells diferents; el més alçat és el que s'obria al passatge de la Rectoria, mentre que el que dóna al carrer de Sant Ramon es trobava situat a un nivell més baix.¹

El nucli medieval de Santa Perpètua. Notícies històriques

El nucli històric de Santa Perpètua es troba situat a la part alta d'un turó suau molt a prop del curs fluvial de la riera de Caldes. Les restes més antigues en aquest indret que es coneixen es remunten a l'època romana. A partir de les intervencions arqueològiques que s'han anat duent a terme aquests últims anys al centre de la vila s'ha pogut anar constatant l'existència d'una ocupació romana en aquest indret. Aquests assentaments serien els precedents de la vila medieval que es configurarà al voltant de l'església. L'origen de l'església ha suscitat força interès en la investigació local ja que l'edifici eclesiàstic que es troba dempeus és d'estil romànic edificat durant el s. XII. Això no obstant, tant la documentació com l'arqueologia evidencien l'existència d'una església anterior.² Igual que en altres poblacions del territori català, a partir del s. XI es documenta la implantació de la sagrera, un espai d'uns 30 m al voltant de l'e-

difici parroquial que rebia la protecció eclesiàstica. En aquest indret, a partir d'aquest moment, s'hi haurien concentrat tot un seguit d'edificacions destinades a l'emmagatzematge del cereal i el cementiri. Aquestes edificacions apareixen reflectides en la documentació medieval conservada. En un document de 1063 s'esmenten cases i carrers dins la sagrera, al voltant de l'església (VINYALS: 1994). El 1178, en l'acta de consagració de l'església tenim documentades diverses cases a dins mateix de la sagrera però també als seus voltants.³ A escala documental, doncs, tenim identificat un nucli urbà força consolidat sorgit a redós de la sagrera eclesiàstica.

El creixement de la vila medieval durant els segles XII i XIII s'hauria vertebrat, doncs, a partir d'aquest nucli primitiu de sagrera, estenent-se més enllà dels límits marcats per les institucions eclesiàstiques, tal com ho indiquen alguns documents.⁴ Les restes documentades al solar del carrer Sant Ramon, 9 podrien formar part d'aquest nucli originari, sorgit al voltant de l'església i la sagrera de Santa Perpètua.

Resultats de la intervenció arqueològica

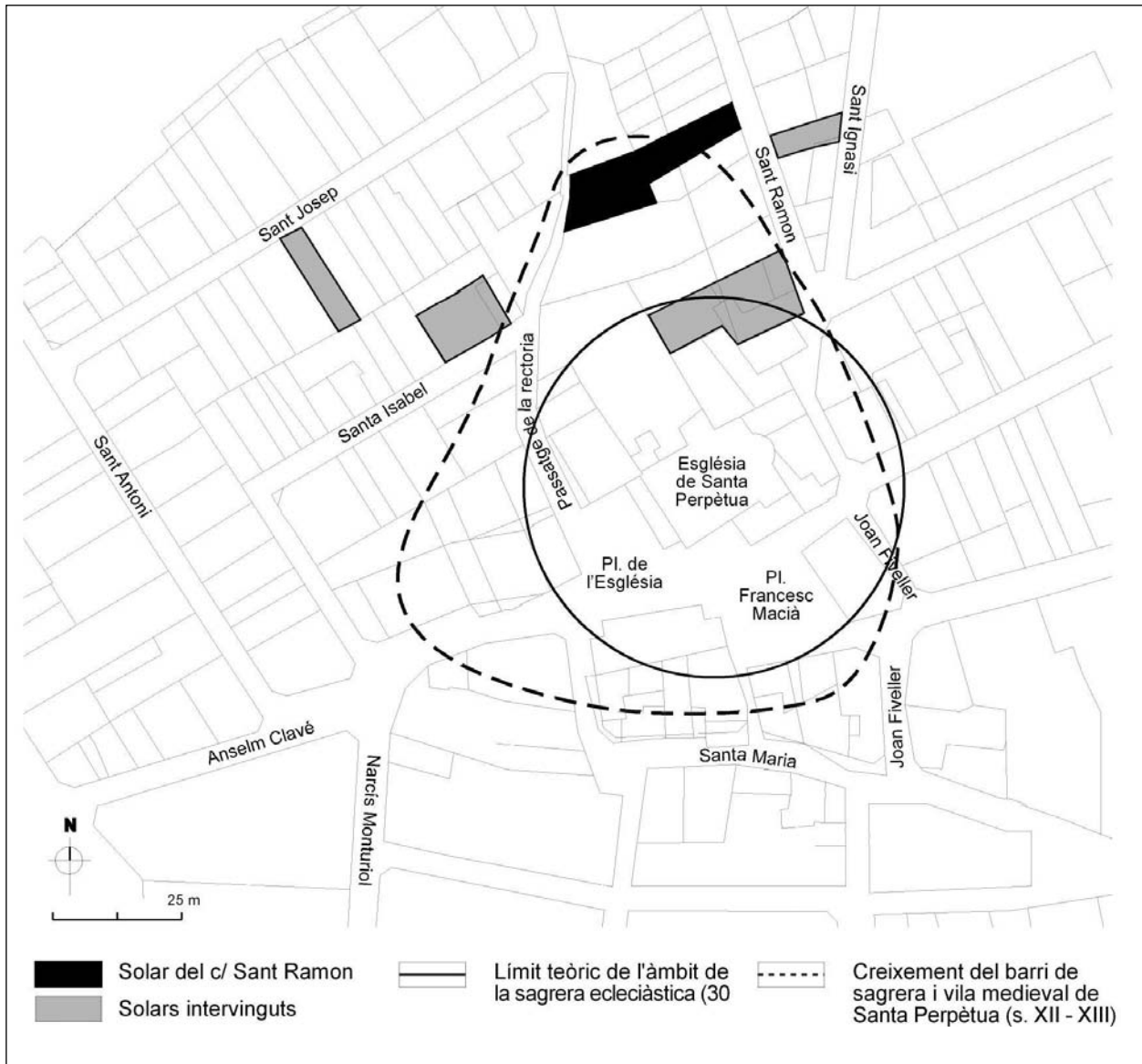
Amb l'excavació en extensió de tota la superfície del solar tan sols es van localitzar restes arqueològiques a la meitat oest del solar, que està a un nivell superior i que comunica amb el passatge de la Rectoria; es tracta d'una superfície aproximada d'uns 80 m². A l'espai inferior que dóna al carrer de Sant Ramon, 9 no es va localitzar cap resta arqueològica. Les estructures localitzades corresponen a sitges d'emmagatzematge, retalls semisubterranis d'habitació o magatzems i restes de murs fets de còdols lligats amb argila. Així doncs, aquestes troballes ens confirmen l'existència d'espais edificats d'època medieval en aquest indret.

1 La intervenció arqueològica es va dur a terme entre els mesos de desembre 2003 i febrer 2004 per l'empresa Arrago, SL i fou dirigida per l'arqueòleg David Molina Molina (MOLINA; ROIG: 2006).

2 La primera menció documental de l'església la trobem el 998 en la delimitació d'unes terres. Pel que fa a l'arqueologia, l'any 1984, durant unes obres a dins l'església, es va localitzar un absis semicircular amb lesenes d'una església anterior en el subsòl de l'actual (DA: 1991).

3 Gillem de Mogoda i el seu fill Bernat fan una donació d'una casa a prop del cementiri. Gerard de Rocavert i el seu fill donen a l'església dues cases situades al costat de l'església per la banda per on es va a Caldes (VILAGINÉS: 2006, 187).

4 En un document de 1222 es fa esment d'unes cases situades dins de la parròquia, al cantó nord de l'església. Un document de 1245 parla d'unes cases dins de la sagrera, sota domini del temple (OLIVER: 2003).

Plànol del centre urbà de Santa Perpètua amb indicació de l'hipotètic traçat de sagrera al voltant de l'església i l'expansió de la vila medieval al seu entorn durant els segles XI - XIII.

Ha estat mitjançant l'anàlisi de l'estratigrafia, la seva morfologia i l'adscripció i la relació del tipus de material ceràmic amb cada estructura, que podem identificar dues fases cronològiques dins el període medieval.

El material arqueològic procedent dels rebliments de les estructures detectades presenta una homogeneïtat força gran, amb ceràmica característica dels segles XII i XIII. Això no obstant, sí que es detecten lleus variacions en els conjunts ceràmics, i la presència o no de certs tipus ens permet distingir dos moments d'amortització d'aquestes estructures. Per un costat tindriem una primera fase l'amortització de la qual podem situar entre mitjan s. XII i mitjan s. XIII. Les estructures de la fase 2 se situarien en un moment més concret i lleugerament posterior que podríem situar al llarg de la segona meitat del s. XIII, en què són amortitzades definitivament.

– Fase I (segle XII - mitjan segle XIII)

Pertanyent a aquesta fase es va documentar una agrupació de quatre sitges situades al cantó oest del solar, agrupades entre elles per parelles. La sitja 1 i la 2 estaven situades a tocar la cantonada sud-oest del solar i les sitges 5 i 6, més al centre, però alineades d'alguna manera amb les dues primeres. Aquestes estaven excavades al terreny natural i lleugerament escapçades per la part superior a causa dels rebaixos fets en època moderna i contemporània a la zona. Presentaven una morfologia i mides semblants: perfil troncocònic allargassat amb el fons lleugerament arrodonit. Les seves mides oscil·laven entre els 100-120 cm de diàmetre de boca conservada i entre 100 i 160 cm de profunditat conservada. Els estrats de rebliment d'aquestes sitges estaven formats per terres argiloses amb un alt component antròpic: cendres, material constructiu abundant i gran quantitat de material ceràmic. Es

tracta, doncs, d'estrats generats a partir de l'abocament de deixalles domèstiques, cosa que evidencia la presència d'aquests àmbits en un indret molt proper a les sitges. Els materials recuperats en aquests estrats de rebliment situen l'amortització de les sitges, de manera desigual, durant el segle XII i fins a mitjan segle XIII.

Al costat d'aquestes sitges es va localitzar un gran retall (UE 38) poc profund, que s'estenia cap als costats nord i sud, fora dels límits d'excavació. Es tracta d'un retall de planta allargassada amb un eix nord-sud de 7.40 metres de llargada per 4 metres d'amplada conservada i perfil lenticular, a manera de gran rasa o vall amb un marcat pendent cap l'est, sense tenir-ne el fons complet. Desconeixem els seus extrems nord i sud, així com el seu costat est pel fet d'estar tallat per un mur mitger d'època moderna que separa els dos nivells de circulació del solar. Podria tractar-se d'un desnivell natural del terreny o lleugerament antropitzat, ja que la seva situació coincideix amb el pendent del vessant sud del turó on se situa la vila medieval. Fou amortitzat en algun moment de la segona meitat del s. XIII, per tal d'anivellar aquest pendent, abans de construir-se els murs UE 9, UE 40 i UE 35, que ja pertanyen a una segona fase i que evidencien una transformació de l'espai.

– Fase II (segona meitat del segle XIII)

Pertanyents a un segon moment posterior a l'amortització de les sitges 1, 2, 5 i 6 i el retall UE 36, es va documentar una agrupació de dues sitges (sitja 3 i 7) situades al centre del solar, agrupades entre elles. Es tracta de dues sitges excavades al terreny natural, de perfil globular més o menys allargassat amb el fons arrodonit. Es troben escapçades parcialment pels rebaixos fets a la zona en època moderna. La sitja 3, de dimensions més o menys petites, presenta un perfil bitroncocònic o globular allargassat amb el fons lleugerament còncau i té un diàmetre de boca de 130 cm, un diàmetre màxim de 150 cm i una profunditat conservada de 130 cm. La sitja 7 presenta unes dimensions molt més grans que la resta de sitges. De perfil més o menys troncocònic amb el fons arrodonit, presenta un diàmetre de boca de 190 cm i una profunditat conservada de 208 cm. Estaven colmatades per estrats fortament antròpics, amb capes de cendres i argiles, amb presència de material constructiu, ceràmica i fauna. Es tractaria d'estrats d'abocament de deixalles provinents de les cases emplaçades en aquest indret. Al costat sud d'aquestes sitges es va documentar un retall (UE 36) de planta irregularment el·líptica i allargassada amb un eix longitudinal est-oest. Aquest s'endinsa vers el sud, cap a la casa veïna, fora dels límits d'excavació, per la qual cosa no coneixem la seva planta completa. Presenta uns 7,70 m de llargada i 1,30 m d'amplada i entre 30 i

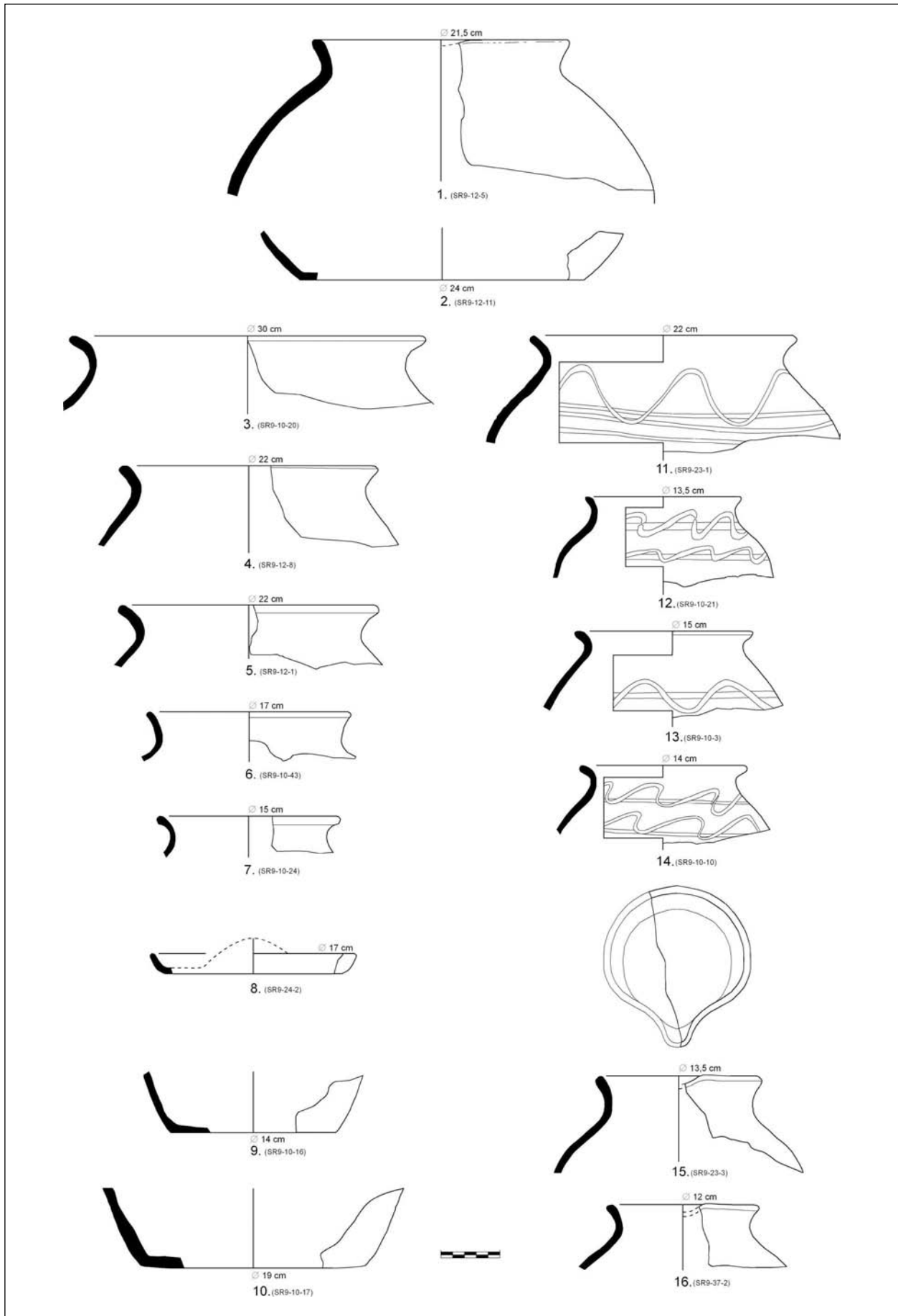
50 cm de fondària conservada. Al seu costat nord-est presentava un petit forat de pal integrat en el retall de l'estructura. Atesa la poca entitat de les restes, desconeixem la funcionalitat d'aquest retall, tot i que segurament estaria relacionat amb les sitges d'emmagatzematge documentades i les altres estructures d'aquesta època. Els materials recuperats en el seu estrat de rebliment situen la seva amortització durant la segona meitat del s. XIII.

Finalment, i relacionat amb les estructures d'aquesta fase, es va documentar un mur de pedra seca (UE 9) orientat de nord a sud, situat al cantó est del solar, retallant-se en l'estrat de rebliment del retall UE 38, UE 33. Està fet de còdols petits i presenta una amplada de 60 cm i una llargada de 6,60 m. Aquest mur, igual que els retalls, s'endinsa cap al nord i cap al sud, fora dels límits d'excavació. Al seu costat sud, i amb una direcció nord-sud, es va localitzar una alineació de pedres lligades amb argila que podria estar-hi relacionada. La poca entitat d'aquesta estructura no permet atribuir-la clarament a un mur. De tota manera, dóna testimoni de l'existència d'estructures construïdes en aquest indret. Per la seva relació estratigràfica podem situar aquests murs dins la segona fase, en un moment posterior a l'amortització del retall UE 38 dins la segona meitat del s. XIII.

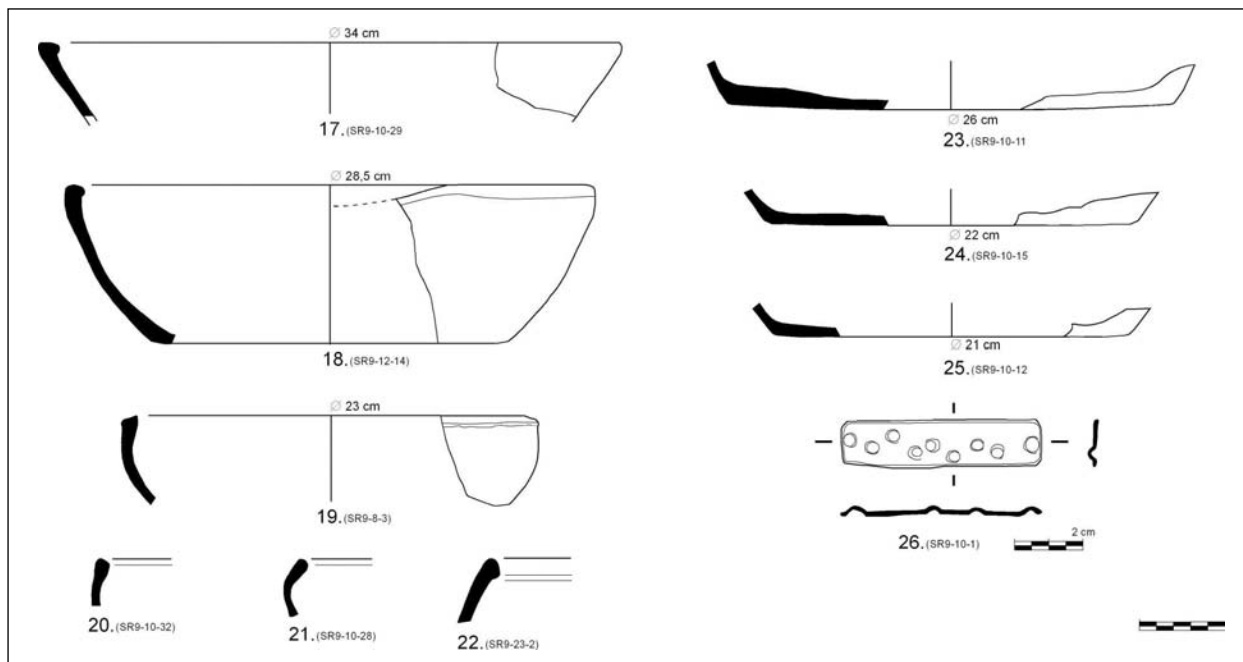
Els materials arqueològics: la ceràmica medieval dels segles XII-XIII

Els materials ceràmics d'aquestes sis sitges i els retalls medievals ens situen les seves amortitzacions entre el segle XII i el segle XIII, a grans trets i en conjunt, ja que es troba molta producció de coccio oxidant i oxidant reductora característica d'aquest moments, algunes amb decoracions incises de línies horitzontals paral·leles o la combinació d'aquestes primeres amb línies meandriformes individuals o dobles.

La tipologia dels materials recuperats ha proporcionat una visió general del material ceràmic en ús durant aquests segles a Santa Perpètua de Mogoda (Vallès Occ.) i ha permès fer una primera presentació del repertori ceràmic, que esdevé molt homogeni. Tenim tres grups ceràmics representats en el lot estudiat. Per una banda hi ha les produccions de ceràmica grollera, de pastes de tonalitats grises, ataronjades i marrons, producte d'una cuita oxidant reductora, poc depurada i grollera, amb acabats poc acurats. En alguns casos, juntament amb aquestes ceràmiques de cuina, s'han documentat uns fragments escadussers corresponents a les primeres produccions vidrades medievals que apareixen al Vallès a partir de la segona meitat del segle XIII. Aquestes presenten unes pastes oxidants molt depurades i una coberta amb vidrat de color verd.

Material d'època medieval (s. XII – mitjans XIII) recuperat en els estrats de rebliment de les sitges i els retalls UEs 36 i 38. Ceràmica grollera òxido-reductora 1: Vora d'olla – marmita 2. Fons. 3 – 7: Olles. 8 i 9: Tapadores. 10 - 11: Fons d'olla. 12 – 16: Olles amb decoració incisa.

Material d'època medieval (s. XII – mitjans XIII) recuperat en els estrats de rebliment de les sitges i els retalls UE 36 i 38. 17 – 19: Gerres amb bec pinçat de ceràmica grollera oxidant. 20 – 21: Cossis de ceràmica grollera òxido-reductora. 22 – 25: Cassoles de ceràmica grollera òxido-reductora. 26 – 30: Fons de cossi – cassola de ceràmica grollera òxido-reductora. 31 – 35: Grans tapadores de ceràmica grollera òxido-reductora. 36: Nansa de setrill /ampolla amb vidrat verd. 37: Peça de ferro amb motlures.

Finalment, tenim el grup de l'anomenada obra aspra (ceràmica grisa fina), atuells amb pastes reductores molt depurades que solen aparèixer a partir de la segona meitat del s. XIII.

– Ceràmica grollera

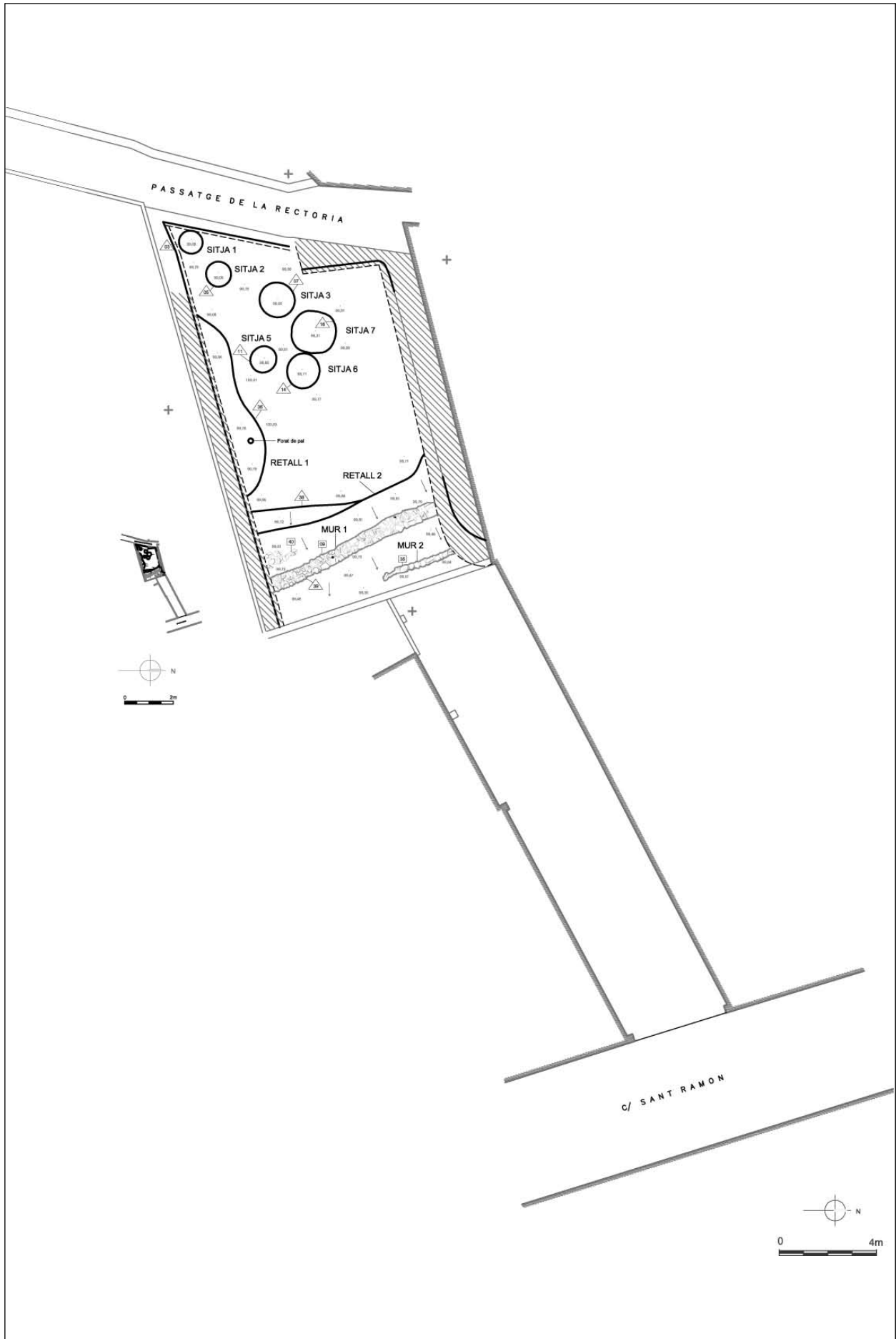
Pel que fa a la ceràmica grollera, podem determinar que es tracta, en la seva major part, de ceràmiques locals, les denominades produccions vallesanes dels segles XII i XIII de cuites oxidants i reductores amb les característiques pastes de tonalitats ataronjades, marrons i grises, ja identificades i caracteritzades en diferents jaciments del territori i presentades en diverses publicacions i estudis.⁵ En línies generals predominen les ceràmiques oxidoreductores de pastes ataronjades i grises, representades per formes com les olles, les cassoles, els cossis i les tapadores d'olla. Algunes formes i exemplars, concretament les olles, presenten les característiques decoracions incises de línies horitzontals paral·leles o la combinació d'aquestes amb línies meandriformes. A escala formal, i dins el grup de ceràmica de cuina oxidant reductora, destaquen un total de vuit formes principals:

- Olla. Es tracta de peces utilitzades per anar al foc i, en aquest sentit, pràcticament totes presenten

senyals del contacte amb aquest i restes de sutge. És la forma més representada i present en totes les estructures del jaciment. Tenen un cos globular, amb vora exvasada i llavi arrodonit, en alguns casos amb un bec pinçat, amb el coll poc marcat, de perfil sinuós. Les peces conservades presenten un diàmetre de boca que oscil·la entre els 16,5 i els 23 cm. El gruix de les parets, molt uniformes, va dels 0,6 als 0,9 cm. La majoria de les olles tenen unes superfícies aspres, sense cap acabat evident, si bé hi ha peces que presenten una decoració incisa consistent en diferents combinacions de línies horitzontals i línies meandriformes, situades entre el punt d'inflexió de la carena i la vora.

- Gran olla / Marmita. Es tracta d'una peça de característiques pràcticament iguals a l'olla (perfil globular amb la vora exvasada i el llavi arrodonit) però presenta unes proporcions clarament superiors a aquesta. L'exemplar documentat en el rebliment UE 10 del retall UE 36 té un diàmetre de boca de 30 cm.
- Gerra. Es tracta d'una forma tancada de cos globular de dimensions considerables destinada a l'emmagatzematge de líquids. Té una vora exvasada i llavi arrodonit amb un bec pinçat, i el coll més o menys marcat, de perfil sinuós. La trobem

5 Aquestes produccions ceràmiques medievals han estat extensament analitzades al Vallès en diversos jaciments i en diferents estudis i articles (ROIG; COLL; MOLINA: 1995 i 1997; MORO; ROIG: 1994; COLL: 1998). Destaquen alguns jaciments de referència que han permès caracteritzar aquestes produccions, com ara l'església de Sant Menna a Sentmenat ((ROIG; COLL: 2000) i les excavacions urbanes de la vila de Sabadell (ROIG; ROIG: 2002; ROIG: 2003). És especialment significatiu en aquest sentit l'estudi d'un taller productor d'aquestes ceràmiques a Castellar del Vallès, el forn de la Vinya d'en Sant (ROIG; COLL; MOLINA: 1995).

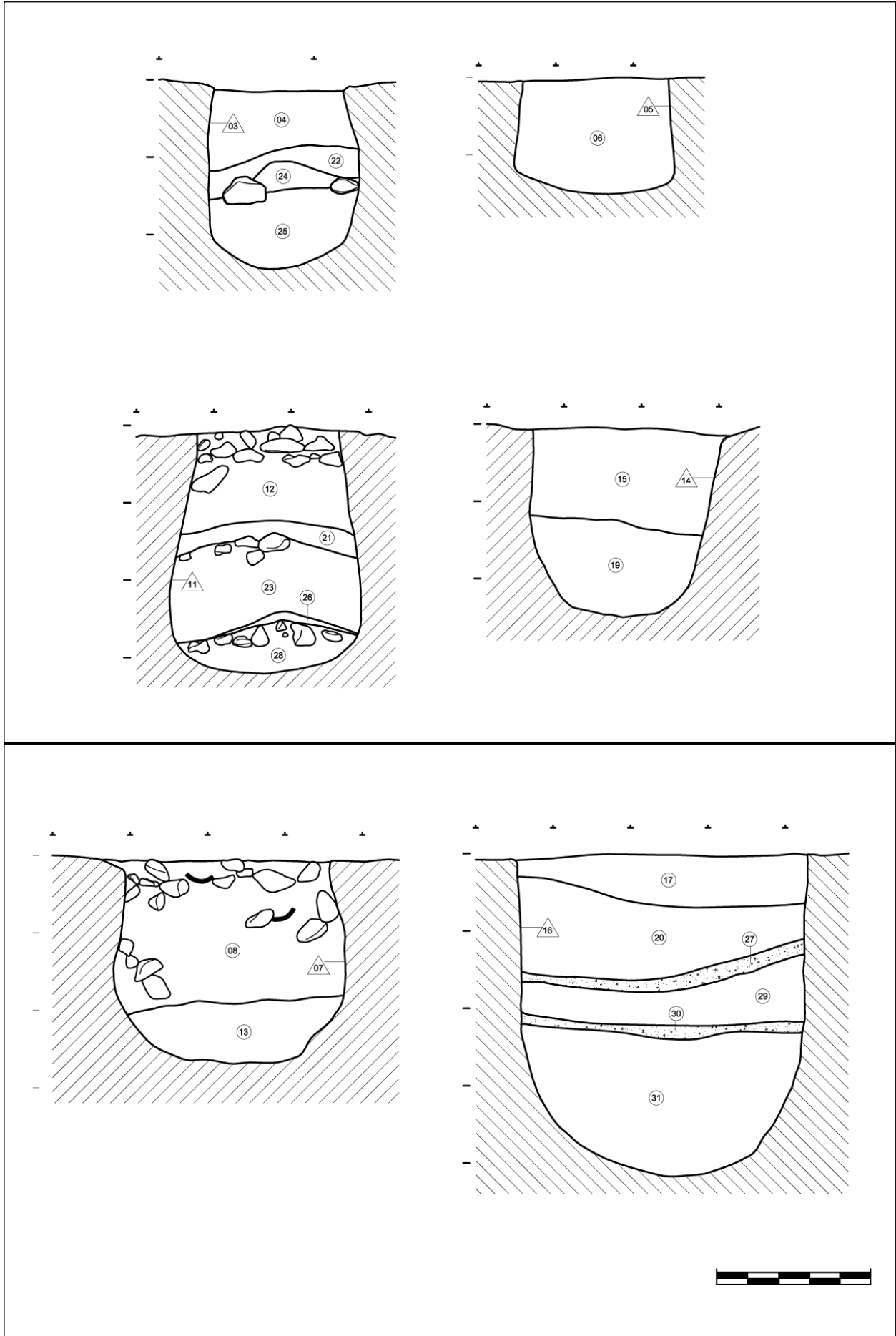
Planta del solar del c/ Sant Ramon, 9 amb les troballes arqueològiques, concentrades al cantó oest.

- feta amb pastes més o menys depurades de cuites oxidants i oxidoreductores i no presenta restes de contacte amb el foc. Les peces conservades donen un diàmetre de boca que oscil·la entre els 18 i els 30 cm. Es van localitzar en els rebliments de les sitges 5 (UE 12 i 23) i 7 (UE 37).
- **Tenalla.** Es tracta d'un recipient d'emmagatzematge de grans dimensions, fet amb una pasta grollera, de cuita oxidoreductora, amb un desgriant molt gran sense un acabat gaire acurat. D'aquest tipus de peça, tan sols se n'ha documentat un exemplar del qual tenim la vora i en desconeixem el cos (SR9-8-1). La vora és exvasada i el llavi engruixit i arrodonit amb un diàmetre de 22 cm.
 - **Cassola.** Es tracta de recipients de cos obert, de vora corbada cap a l'interior o recta i perfil hemisfèric que servien per coure aliments. En aquest sentit, cal dir que molts fragments mostren restes d'haver estat en contacte amb el foc. Poden tenir unes nanses de llengüeta semicircular a cada costat i un bec pinçat al centre, que en molts casos no s'han conservat. El fons és aplanat i lleugerament bombat. Estan fets amb pastes grolleres i poc depurades de cuites oxidoreductores i oxidants. Es documenten als rebliments de les sitges 3 (UE 8), 5 (UE 23, 28) i del retall UE 36 (UE 10).
 - **Cossi.** Recipient de cos obert, de vora dreta i recta inclinada cap a l'exterior i perfil troncocònic de gran diàmetre (aproximadament entre 30 i 40 cm). Presenten un bec pinçat prominent al centre, i no duen nanses. El fons sempre és aplanat i no mostren senyals de contacte amb el foc. Estan fets amb pastes grolleres i poc depurades de cuites oxidoreductores i oxidants. Es tracta d'una forma comuna en la ceràmica dels segles XII-XIII de la qual trobem paral·lels en altres jaciments del Vallès, com ara l'església de Sant Menna (ROIG; COLL; MOLINA: 1995) i a les esglésies d'Ègara (MORO; ROIG: 1994). En el conjunt del carrer de Sant Ramon, 9 es van localitzar en els rebliments de les sitges 5 (UE 12, 23 i 28) i 7 (UE 29) i en la UE 10 del retall UE 36. Pel que fa a la decoració, en el nostre cas tan sols tenim una peça que té decoracions de línies incises a l'interior (SR9-29-1).
 - **Tapadora d'olla.** Es tracta de peces circulars i planes, en forma de disc, amb la vora aixecada i extrems arrodonits i amb una nansa de cinta semicircular aplicada al mig. Anirien encaixades a les vores exvasades de les olles i cassoles. D'aquesta forma, se n'ha documentat un sol exemplar a la sitja 1 (SR9-24-2), tot i que és una forma comuna i que sol aparèixer, en més quantitat, en contextos d'aquesta època associada a les olles i les cassoles.
 - **Gran tapadora / Tapadora de sitja.** Es tracta d'unes peces circulars aplanades, en forma de disc, de grans dimensions (els seus diàmetres oscil·len entre els 42 i els 48 cm), fetes amb pastes molt grolleres de cuita oxidant i acabat matusser. La vora és afuada vers l'exterior. Es tracta d'una forma habitual en el repertori ceràmic de finals del segle XII i el segle XIII, absent en els conjunts altmedievals del segle XI i que desapareix totalment dels registres ceràmics d'època baixmedieval del segle XIV. En tenim testimonis localitzats als centres productors del forn de la Vinya d'en Sant (Castellar del Vallès) (ROIG; COLL; MOLINA: 1997) i el forn de Casampons (Berga) (PADILLA: 1984), com també en el rebliment de sitges urbanes, com les de plaça del Dr. Robert - Aparcament Jardinetes, carrers Raval de dins, 14 i Borriana, 14 (ROIG; ROIG: 2002) i d'esglésies com ara la de Santa Eulàlia del Corró d'Avall (les Franqueses del Vallès) (ROIG; COLL; MOLINA: 1997) i la Rectoria Vella de Sant Menna (Sentmenat) (ROIG; COLL; MOLINA: 1995). En el conjunt ceràmic d'aquest jaciment de Sant Ramon, 9 es van documentar grans tapadores a les sitges 5 (UE 23) i 7 (UE 27 i 37).

– Ceràmica vidrada

El grup de la ceràmica vidrada es troba molt poc representat en aquest jaciment. Alguns fragments vidrats de pastes més depurades apareixen puntualment, amb un repertori formal reduït, en el rebliment dels retalls UE 36 (UE 10) i 38 (UE 32). Segurament formen part de les primeres produccions vidrades que apareixen en els contextos medievals de la comarca cap a mitjan segle XIII. Aquestes peces podrien correspondre a importacions de l'àrea valenciana o bé a les primeres produccions catalanes que, ara com ara, no han estat localitzades encara ni identificades amb cap centre productor. Aquestes primerenques produccions vidrades del segle XIII han estat documentades i estudiades en altres jaciments del territori i en especial en els contextos urbans de la vila medieval de Sabadell, també procedents del rebliment de sitges (ROIG; ROIG: 2002; ROIG: 2003). A escala formal s'ha documentat un sol tipus:

- **Setrill / Redoma.** Es tracta d'una peça de mida petita tipus ampolla amb un cos més o menys bitroncocònic i amb el coll estret. La vora és oberta i a vegades presenta un bec pinçat. Oposat a aquest té una nansa de secció circular aplicada de forma vertical. En alguns casos presenta un cos amb costelles en relleu. Es tracta d'una de les peces característiques que comencen a aparèixer en els registres ceràmics durant la segona meitat del s. XIII, documentades àmpliament al territori català. En el jaciment que aquí

Taula tipològica de sitges.

s'exposa tan sols hem documentat alguns fragments del cos d'aquestes peces.

– Obra aspra. Ceràmica grisa fina

D'aquest tipus de ceràmica, tan sols se n'han localitzat uns pocs fragments documentats en els estrats de rebliment dels retalls UE 36 (UE 10) i UE 38 (UE 32). El repertori formal d'altres jaciments inclou diverses formes (dorques, sitres, gerres, etc.), però en el cas del carrer de St. Ramon, 9 solament ha aparegut una forma. Es tracta d'una vora reentrada de llavi pla que pertany a una peça globular de mida mitjana. Presenta una decoració d'un conjunt de línies fines incises a la part superior de la peça. Podria correspondre a una dorca o a una sitra.

Darreres consideracions

Totes aquestes estructures arqueològiques, tant les sitges com els murs i els retalls, juntament amb l'abundant material arqueològic de tipus domèstic, ens indiquen l'existència de poblament agrupat en aquest sector durant l'època altmedieval, com a mínim ja durant els segles XI-XII, que s'abandona o es reestructura durant la segona meitat del segle XIII, en aquest indret. Aquest tipus de poblament estaria caracteritzat per habitatges construïts amb murs de pedra i tàpia que disposarien d'àmbits de magatzem amb sitges per al cereal situades al seu interior. Aquestes edificacions i graners es trobarien emplaçats dins l'espai d'ampliació de la sagrera eclesiàstica d'època altmedieval i configurarien el que seria el nucli de la vila medieval de Santa Perpètua. En aquest sentit, les restes arqueològiques es troben localitzades a poc més d'uns 50 metres de l'edifici de l'església romànica de Santa Perpètua. Tal com hem vist, algunes de les estructures documentades s'estenen fora dels límits del solar. Així mateix, les sitges semblen ocupar un espai que tindria els seus límits fora de l'espai excavat. És per aquesta raó que podríem dir que la parcel·lació actual segurament no es correspon amb la distribució de les cases en època medieval, com passa en moltes altres viles i ciutats del territori català. Pensem, doncs, que hi ha hagut una transformació profunda dels espais des d'època medieval i que el barri annex a la sagrera i l'església parroquial tindria una configuració diferent de l'actual.

A hores d'ara, el coneixement tant arqueològic com documental del que seria l'espai físic d'ocupació de la sagrera de Santa Perpètua és insuficient. Sabem, per un cantó, que tenia carrers i cases edificades ja en el s. XI i que el cementiri es trobava situat al seu interior. Cal tenir en compte que la delimitació física de la sagrera estaria condicionada, segurament, pel marc geogràfic en què es troba. Tal com hem dit, l'església s'emplaça al cap-

damunt d'un petit turó. Aquest es trobaria delimitat, per la banda de llevant, per l'espai (a grans trets) del llit de la riera de Caldes, marcant un pendent abrupte entre el pla on se situa l'església (i l'actual carrer de la Rectoria) i la part inferior del poble actual (c/ Sant Ramon enllà). La riera de Caldes discorre actualment de nord a sud, passant per la part sud de la població. Però aquest no ha estat sempre el seu curs fluvial. Hi ha, des d'antic, mencions de les inundacions causades per la riera que afectaven els camps, etc., de la rodalia. Vinyals recull una menció de 1787 en què es diu que en una de les riuades l'aigua havia arribat fins a les parets de l'església. Això ens indicaria que, si més no en aquesta època, la riera es trobaria més a prop de l'església que ara. Al llarg dels segles XVIII i XIX es varen realitzar obres per tal de canviar el curs de la riera fins a adoptar el lloc que té actualment (VINYALS: 1994). Al costat sud de l'església es localitzaria un torrent que anava des de la part alta de la vila fins a desembocar a la riera de Caldes, en l'espai on trobem actualment la Rambla (VINYALS: 1994). Partim, doncs, d'un espai irregular al voltant de l'església, amb forts desnivells, que segurament hauria condicionat l'espai de sagrera i el seu creixement urbà posterior. En aquest sentit, caldria comprovar quina és l'aplicació real, en l'espai físic, de l'establiment de la sagrera, és a dir, si efectivament ocupa els 30 m al voltant de l'edifici religiós tal com apareix als documents o si, per contra, s'adapta a les condicions del terreny, ocupant un espai més gran en segons quins indrets. A tall d'hipòtesi, creiem que el creixement del que serà la vila medieval de Santa Perpètua s'hauria realitzat vers el cantó nord, al llarg del turó on se situa l'església, ja que no hauria pogut créixer cap als sectors sud i est pel fet que seria un espai abrupte i inundable. D'aquesta manera, a la planimetria (sobre una base del parcel·lari actual) es proposa un límit teòric del que podria ser l'espai de sagrera (els 30 metres estrictes al voltant de l'església) i l'espai de creixement urbà d'època medieval (més gran), que s'haurà d'anar revisant i reubicant a mesura que apareguin restes arqueològiques o no dins aquesta àrea. En el cas de la intervenció puntual del carrer de Sant Ramon, 9, aquest es troba situat en un punt que sobrepassa la distància estricta dels 30 m però que estaria dins el nucli edificat de cases ja en els segles XII i XIII.

Bibliografia

COLL, J. M. (1998). *L'Església Vella de Sant Menna (Sentmenat, Vallès Occ.)*. Estudi arqueològic d'una església romànica al Vallès. Tesina de llicenciatura / treball de recerca Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana, Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat Autònoma de Barcelona.

- DA (1991). *Catalunya Romànica*, vol. XVIII: Vallès Occidental i Vallès Oriental. Enciclopèdia Catalana, Barcelona.
- MOLINA, D.; ROIG BUXÓ, J. (2006). *Memòria de la intervenció arqueològica al c/ Sant Ramon, 9 - Passatge Rectoria, 4 (Santa Perpètua de Mogoda, Vallès Occ.), desembre 2003-febrer 2004*. Memòria inèdita dipositada al SAGC, Barcelona, juny 2006.
- MORO, A.; ROIG BUXÓ, J. (1994). «El conjunt de sitges alt-medievals de Sta. Maria d'Ègara: un espai de sagrera per a l'emmagatzematge de cereal», dins *IV CAME*, Alacant, vol. III, pàg. 619-624.
- OLIVER, J. (2003). «Els orígens del règim municipal a Santa Perpètua de Mogoda (segles XII-XVI)». *Pols de l'Era. Passat, present i futur de Santa Perpètua de Mogoda*, núm. 1. Servei de Cultura, Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda. Santa Perpètua de Mogoda.
- PADILLA, J. I. (1984). «Contribución al estudio de las cerámicas grises catalanas de época medieval: el taller, hornos y producción de Casampons (Berga)», dins *Acta Mediaevalia. Annex 2. Ceràmica grisa i terrissa popular de la Catalunya medieval*. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- ROIG BUXÓ, J. (2003). «Sitges i estructures d'emmagatzematge d'època medieval a la vila de Sabadell (del segle XII al XIV)», dins *II Congrés d'Arqueologia Medieval i Moderna a Catalunya. St. Cugat del Vallès, 18-21 d'abril de 2002. Actes*, vol. I. ACRAM, Barcelona, pàg. 381-394.
- ROIG BUXÓ, J.; COLL, J. M.; MOLINA, J. A. (1995). *L'església vella de Sant Menna. Sentmenat: del segle V al XX, 1500 anys d'evolució històrica*. Ajuntament de Sentmenat, setembre de 1995, Barcelona.
- , (1995b). «El forn de la Vinya d'en Sant (Castellar del Vallès) i els contextos ceràmics del segle XIII al Vallès». *Arraona*, núm. 17 (tercera època). Sabadell, pàg. 9-36.
- , (1997). «La ceràmica d'època carolíngia i comtal al Vallès», dins *Ceràmica Medieval Catalana - El monument, document*. Quaderns Científics i Tècnics, núm. 9. Diputació de Barcelona, pàg. 37-62.
- ROIG I DEULOFEU, A.; ROIG I BUXÓ, J. (2002). *La vila medieval de Sabadell (segles XI-XVI). Dotze anys d'arqueologia a la ciutat (1988-2000)*. Quaderns d'Arqueologia, núm. 1. Museu d'Història de Sabadell, Sabadell.
- VILAGINÉS, J. (2006). *La gent i el paisatge. Estudis sobre el Vallès medieval. Col·lecció Textos i estudis de cultura catalana*, 106. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Barcelona.
- VINYALS, F. (1994). *Història de Santa Perpètua de Mogoda. Des de la Prehistòria als primers anys del segle XX*. Ajuntament de Santa Perpètua de Mogoda. Santa Perpètua de Mogoda.